

Ödesnatten, ödesnatten – fast om dagen har vi ännu ganska kul!

Inlägg i diskussionen om finlandssvensk kulturpolitik och dess ansträngda relationer till kyrken.

Ekonomi vid Valamo nya kloster handhas sedan några år av en betrodd medlem av den ortodoxa kyrkan – Veikko Halonen, tidigare affärsman och konsult inom resebranschen. Tyvärr har Veikko Halonen i sin ekonomroll kommit på kant med klostrets andlige ledare, ärkemandrit Sergei.

Gamla Valamobesökare är bestörta över den ”marknadsstämning” som råder på klostret och att till och med det hembakta har försvunnit i de nödiga rationaliseringarna. Konflikterna trappades upp i fjol och ekonom Halonen fick sparken av Sergei. Då reagerade den ortodoxa kyrkan genast med att istället ge foten åt ärkemandriten själv och så återinsatte man – jag tror att uttrycket kan anses lämpligt i det här sammanhanget – Veikko Halonen i hans roll på klostret.

Också ett kloster måste kunna skötas affärsmässigt sunt! Liksom en dagstidning som *Hufvudstadsbladet*. Liksom ett finlandssvenskt bokförlag.

”Här bakom mitt bord fungerar vi enligt precis samma principer som ute i världen”, säger Veikko Halonen i en intervju. *”Eli mitään kummallisuuksia tähän bisnekseen ei liity”* (”Det är inga märkvärdigheter med den här businessen”).

Säger du det, Veikko Halonen? Jag tror, Veikko Halonen, att en dag kommer du att snubbla och falla på just det hembakta!

Eftersom de ekonomiska besluten alltid också handlar om verksamhetens substans, ibland om såna oöriparheter som frågan om det hembakta.

Omvälvande förändringar är på gång inom kulturen och kulturens ekonomi, tekniken förändrar distributionen och också så småningom produktionen av litteratur och musik och film. Det sker i en global skala där Svenskfinland bara kan försöka anpassa sig, med möjligast små skador på byggnader och civila.

Om många av oss väljer att kopiera Kjell Westös nästa bok istället för att köpa den, är det tyvärr samtidigt dåliga nyheter för oss själva.

Men elektronikindustrin har svängt på penningströmmarna inom kulturen till sin egen ficka. Nyliberalismen, ja – eller ... det är ju inte ens en marknad längre?

Att en stor publik idag kan tycka att det är helt i sin ordning att ingenting betala för musik eller lektyr påminner sträng taget om ett slags nykolonialism. Nu har den vite mannen, ung, kaxig och hungrig på upplevelser, hittat en hittills oåtkomlig världsdel att exploatera! Konstnärerna är den töntiga indianstammen, bufflarna är visst allas egendom. Det råder djup osymmetri mellan den töntiga indianstammens levnadslogik och möjligheter att värja sig mot rovdriften och kolonistörens tekniska överlägsenhet.

Om dethär hör till de oroväckande nyheterna så är kanske de goda följande: Eftersom kulturen i Svenskfinland till många delar måste bygga på annan ekonomisk grund än existensen av en egentlig marknad, köp och sälj, är vi kanske också lite bättre skyddade för de kommande omvälvningarna. Om marknaden kollapsar är skadorna mindre när vi ju inte egentligen har haft mycket till marknad...

Dessutom är vi lite pinsamt på bägge sidor om staketet: Michel Ekman beskriver i senaste nummer

av *Nya Argus* sitt obehag inför det nyliberala tänkesätt och det språk som numera genomsyrar allt från universitet, vård, skolväsende till konst och kultur.

Jag kunde inte vara mera överens.

Men det är ju nog samtidigt just den här nyliberala ekonomiska politiken – med aktieägarens vinst som högsta mål – som har lett till att bland annat Svenska Kulturfondens utdelning ökat från 2,5 miljoner euro år 2002 till 33 miljoner euro år 2012. Det är en svindlande utveckling, andra finlandssvenska kulturportföljer mår också bra.

För några år sen motsvarade fondens avkastning en summa på lämpliga 6 procent av landets kulturbudget. Vi (!) har alltså verkligen en egen skuggbudget, med vilken man kan stötta finlandssvensk kulturverksamhet enligt egna prioriteringar.

Goda idéer gör det möjligt, sägs det. Men för att få fram de goda idéerna behövs det mer än stugsittande och visionerande över ett ölstop. Det behövs djup, kontinuitet, äkta dialoger och överraskande möten. Sånt händer bara om man ser till att det händer. Och sen ska man lita på processen.

Också i övrigt medför dagens sociala och språkpolitiska korsdrag nytt behov av en genomtänkt kulturpolitik och av offentlig diskussion. Michel Ekman talar kritiskt om vissa stora ekonomiska satsningar typ *Papper*, som har gått alldeles snett för förlag och fonder. Det är helt OK att hugga i sten ibland. Men det är inte OK att hugga i sten på grund av okunskap, snäv horisont och substansförakt. Det är här jag igen menar att en genomlyst och upplyst kulturanalys hjälper på traven. Som det skulle göra för Veikko Halonen, ifråga om det hembakta på Valamo.

Spänningsfältet mellan kyrkan och kulturen är allt annat än lätt att överblicka – se bara på argumenten för och emot Guggenheim. I en ny europeisk ekonomi där kulturen ska vara en större drivande motor, tror jag att också kultursektorn behöver uppdatera sina fördomar angående ekonomin. Ja, flickor och pojkar! Vi behöver kanske lära oss nånting nytt. Kanske bara för att slipa våra argument. Eller äntligen göra räknenissarna till våra vänner.

De gamla invanda spåren kan leda fel. Och så, emellanåt, hajar man till för nya oheliga allianser. Populistiskt agg mot högkultur, så kallad elitkultur,

och daterad nationalism förenar sig med det grönröda hos gamla och unga kulturradikaler, ”*inga jäkla utlänningar ska komma hitdragandes med ett tockodärt Kukkenhajm! Det kan ju bara bli Disneyland av det hela. Vi har vårt eget designmuseum och arkitekturmuseum. Och Bäcksbackas samling – den ska dra turister, på stark nationell grund. Och vår kamkeramik sen – där har vi en turistattrapp som heter duga!*”

Man kan ju undra att om vi har så mycket som potentiellt kan dra turistströmmarna till Helsingfors – varför har de inte redan svängt hit?

Varför ska kritiken mot nya kultursatsningar vara intensivast inom kulturfältet själv – tegelmagasinen mot Musikhuset, inhemskt museikunnande mot utländskt?

Varför inte säga – det blir bäst med både och? Kultur och konstliv är inget nollsummespel, mera av allt blir mer än summan av allt. Nyetableringar åter inte upp marken för det tidigare utan stöder det. I Finland går vi exempelvis mycket mer på teater än i de flesta länder, ju fler goda förställningar publiken ser, desto sannolikare lockas den till ett nytt besök. Är nånting gott, vill man ha mer, såna hedonister är vi människor. Typiskt för dagens kulturkonsumenter är dessutom att vi är allätare. (Här kan inflikas att Musikhuset ju väckt enormt stort internationellt intresse, men eftersom det inte har en egen budget eller gavs tillfälle att lägga upp en högklassig egen profil så har man sumpat chansen att göra det till det spännande vallfärds mål som det kunde vara. Bygg väggarna, men sen ska vi spara... Med all och största respekt för husets nuvarande delägare: Musikhuset borde få visa att det kan vara större än summan av tre sinsemellan kompromissande organisationer.)

Nej, jag är också tveksam till Guggenheims etablering i Helsingfors, men man måste vara noga med argumenten. De ska inte bygga på inskränkthet, avoghet, feghet, defaitism. Varför skulle inte ett nytt museum kunna dra lika mycket folk som Tempelkyrkan? Dessutom som människor idag tror ganska lite på Gud men mera på konst.

I samband med dramatiska förändringar som förlagsfusionen av Schildts och Söderströms blossar de kulturpolitiska diskussionerna alltid upp. Jag vill efterlysa en mera kontinuerlig och i och med

det kanske mindre upphettad diskussion. Det skulle också kunna fungera preventivt.

Har vi statistik och analys om hur det står till inom kulturområdet i Svenskfinland? Svar: nej.

Är det finlandssvenska kulturlivet privilegierat eller underfinansierat? Det finns visserligen fondpengar, men hur ska det jämföras med de oändligt många fler arbetsmöjligheterna och det större utbudet på finska? Det sänds ungefär 500 timmar inhemsktproducerat drama på finska i våra TV-kanaler. Motsvarande siffra på svenska ligger mellan 6 och 10 timmar. Alltså 1–2 procent av den finska volymen. Vad innebär det här för våra filmare, skådespelare, manusfolk – för deras yrkesutövning, professionalism, vad innebär det för vår självbild och så vidare? För vårt identitetsbygge? Ska vår nationalscen Svenska Teatern ägna sig åt kulturexport: sälja *Kristina från Duvemåla* till Polen och *Play Me* till Shanghai? Vad ger det oss själva för mervärde?

Vi vet att det hela tiden finns ett tryck på att använda privata finlandssvenska pengar för uppgifter som egentligen tillkommer staten. Det är viktigt att markera var gränserna mellan det offentligt och privat finansierade går i Svenskfinland jämfört med det finska. Håller gränsen på att förskjutas?

För en bra diskussion behövs inte bara ordentligt diskussionsunderlag. Det krävs också ett forum, där tror jag att det behöver skapas någon sorts struktur. För i Husis kan den inte ske.

Jag önskar att en lite större representation från den finlandssvenska nomenklaturen skulle delta i en sån diskussion. Nu senast skickade man Stig-Björn Nyberg in i elden, fejt av alla dedär andra som hade fattat besluten.

Om man inte klarar av att stå upp i en diskussion och argumentera för sina beslut är man kanske helt enkelt fel person att fatta besluten?

Jag önskar att vi kunde få bidrag till diskussionen av personer som Bengt Kristensson Uggla, Amos Anderson-professor vid Åbo Akademi, och hans kollega professor Alf Rehn. Båda är ju specialiserade på frågor om kulturekonomi och har ett otroligt internationellt renommé. Eller tycker de att Svenskfinland är för provinsialt? Har jag bara missat de fora de uppträder i?

I december hade Kristensson Uggla en under-

streckare i *Svenska Dagbladet*: ”Bara humaniora kan få ekonomin på rätt väg igen”. I den berättar han att Stanford-universitetet forskat fram att nyliberalismens fiasko bara kan repareras genom att integrera humaniora i ekonomiutbildningen. Nånting för Hanken att haka på? Nånting som jag hoppas att Kristensson Uggla propagerar för hos oss i Svenskfinland.

Konstnärerna och kulturfolket måste bidra med sina synpunkter. Ibland sägs det att folk inte vågar uttala sig för att det kan inverka på deras möjligheter att få stipendier. Så fungerar det inte. Jag tror faktiskt också i övrigt på sakkunnigberedningen inom fonderna, på den gräsrotsnivån har vi inte problem.

Däremot skulle det vara välgörande att så småningom släppa in flera kvinnor i den finlandssvenska nomenklaturen. För vare sig ni vill det eller inte och utan nån genusagenda: det är ändå den kvinnliga publiken som håller uppe konst- och kulturlivet i samhället. På topposterna i Svenskfinland hittar man aldrig, aldrig en kvinna, aldrig hittills som ordförande för SFP, som chef för Svenska Teatern eller Kulturfonden, för Konstsamfundet, aldrig chefredaktör för *Hufvudstadsbladet*, högsta höns på Litteratursällskapet, Svenska Folkskolans Vänner. Visst är det underligt. Vi har ju varit jämlika så länge men på högsta toppen är det ändå fortfarande rena Saudi-Arabien.

På den verkställande nivån går det visserligen att kasta in en kvinna, men varför känns det som om de utnämningarna ibland fanns för att ge ordet ”nedskärning” ett mänskligt ansikte?

Skutor vänder långsamt. Marknadsfundamentalismen har ju strängt taget lidit ideologisk bankrutt. Paul Lillrank försvarar ännu kisiblöjsvägande vårdföretag, men inte med samma emfas som tidigare. Trots det fortsätter nyliberalismen att genomsyra verksamheter inom vård, hälsa, skola, kultur och media. In i framtiden. Jag blir galen när jag läser den officiella strategin för digitalisering av skolundervisningen. ”Kunskap är inget självändamål” står där. I arbetsgruppen satt Nokia, Microsoft, Elisa, Sanoma-WSOY, Täsmätelevisio, Hewlett-Packard, Context Learning Oy, Innopark OY och IBM men ingen lärarrepresentant.

Enligt uppgift har vår främsta ekonomiska guru,

professor Bengt Holmström, brådslande efterlyst en ny vision, när det här med ekonomiska incitament och optionsdriven ekonomi inte fungerade som väntat. Jag hoppas han får ett samtal av Kristensson Ugglå.

Uppe i Valamo fortsätter krisen. Klosterbröderna säger att de tänker omvälja sin ledare ärkemandrit Sergei i nästa runda. Bra.

Det är ju förvisso nånting med det där hembakta. Kanske bara en doft. Kalla det sen för kultur, eller själen eller vår strävan efter mening, samband och mänsklighet. Det vinner nog i längden, ja, för annars hade vi ju aldrig kommit såhär långt.

GUNILLA HEMMING